

معاونت آموزشی

نشست معاونان آموزشی منطقه ۹ کشور با حضور دکتر شریعتی نیاسر معاون آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در دانشگاه فردوسی مشهد

نشست معاونان آموزشی منطقه ۹ کشور در تاریخ ۱۳۹۷/۱۰/۵ با حضور دکتر شریعتی نیاسر معاون آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در دانشگاه فردوسی مشهد برگزار شد. در ابتدای جلسه آقای دکتر کافی ضمن خیر مقدم به مدعوین، توضیحاتی در مورد بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها و لزوم همکاری دانشگاه‌های منطقه بیان کردند.

در این جلسه، آقای دکتر شریعتی نیاسر، معاون آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ضمن اشاره به کیفیت‌بخشی به دوره‌های آموزش عالی دانشگاه‌ها در کشور، طرح ساماندهی و سطح‌بندی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی در کشور را معرفی و در خصوص نتایج آن مواردی را بیان کردند. ایشان با نگاهی به ظرفیت بالای آموزش عالی کشور به استفاده مطلوب و هدفمند از ظرفیت‌ها و استعدادها تأکید نمودند و کلیه سیاست‌های معاونت آموزشی وزارت عتف را افزایش کیفیت در دوره‌های آموزشی موجود عنوان کردند. در ادامه آقای دکتر آهنجیان، مدیر کل دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی در مورد طرح مهارت‌افزایی و توان اشتغال‌پذیری دانشجویان کارشناسی توضیحاتی را بیان کردند و از این طرح به عنوان مهم‌ترین سیاست فعلی وزارت علوم در شرایط کنونی یاد کردند.

ایشان بیان داشتند که منظور از اشتغال‌پذیری، اشتغال‌زایی نبوده و هدف، ایجاد ظرفیت‌های ورود به فضای کسب و کار پیش از دانش‌آموختگی است. سپس آقای دکتر آهنجیان در خصوص طرح‌های پیوند، نوسازماندهی کارگروه‌های تخصصی دفتر برنامه‌ریزی درسی، سطح‌بندی دانشگاه‌ها، یکپارچه‌سازی آئین‌نامه‌ها و آئین‌نامه تحصیل همزمان دانشجویان استعداد درخشان توضیحاتی بیان کردند.

راه‌اندازی سامانه همکاری مدرسان مدعو (سامانه هم)

در راستای تحقق اهداف کلان معاونت آموزشی دانشگاه فردوسی مشهد، ارتقای کیفیت شایستگی‌های آموزشی، نظارت و ارزیابی دقیق و مستمر، یکپارچه‌نمودن و ساماندهی جذب و به‌کارگیری مدرسان مدعو، حوزه معاونت آموزشی دانشگاه فردوسی مشهد تصمیم به راه‌اندازی سامانه همکاری مدرسان مدعو (سامانه هم) نموده است. افرادی که تمایل به همکاری به عنوان مدرس با دانشگاه فردوسی مشهد را دارند و واجد شرایط می‌باشند، می‌توانند قبل از شروع هر نیمسال تحصیلی طبق تقویم آموزانه دانشگاه فردوسی مشهد به مراجعه به سایت معاونت آموزشی دانشگاه و یا از طریق وب‌سایت معاونت اقدام کنند.

آموزش خاطر‌ساز:

یادداشت

دکتر رضا پیش‌قدم؛
معاون آموزشی دانشگاه
فردوسی مشهد

بی‌شک یکی از مهمترین اهداف هر نظام آموزشی، ماندگاری درازمدت مطالب و مهارت‌ها در ذهن فراگیران است. این موارد به شیوه‌های مختلف آموزشی از قبیل تکرار، تمرین، آزمون و ... به فراگیران منتقل می‌شود. از میان ۳ نوع حافظه بلندمدت (رویدادی، معنایی و شیوه‌ای) مدرسان بیشتر به استفاده از حافظه «معنایی» که به حفظ و نگهداری اطلاعات توجه دارد، می‌پردازند و کمتر از حافظه «رویدادی» که به خاطر‌سازی آموزشی تکیه دارد، توجه می‌کنند. ما معمولاً روز اول مدرسه یا دانشگاه را به خاطر می‌آوریم ولی روزهای دوم و سوم را شاید کمتر به خاطر بیاوریم. یکی از دلایل این مساله شاید جالب نبودن موضوع یا تکراری شدن موضوعات باشد. آموزش خاطر‌ساز، آموزشی است که فرد در آن به طور فراگیر خاطرات شیرین دوپامین‌افزا را تجربه می‌کند و لحظه لحظه یادگیری‌اش را به خاطر می‌سپارد. آموزش بی‌روح و تکراری، دزدگی ایجاد می‌کند و تنها می‌تواند به حافظه «معنایی» کمک کند. توجه به میزان خاطر‌سازی (Remembrance load)

آموزشی استاد، یکی از اصول اساسی به خاطر‌سازی است که می‌تواند نقش بسزایی در ایجاد انگیزه ایفا نماید. انتظار می‌رود استادان به شیوه‌های مختلف خلاقانه آموزشی و بازی با حواس، فضای کلاس درس را تبدیل به خاطر‌های ماندگار در ذهن فراگیران نمایند و به این ترتیب از حافظه «رویدادی» فراگیران در یادگیری استفاده کنند. ناگفته پیداست تولید تصاویر زنده و ماندگار از کلاس درس آلبومی آموزشی در ذهن فراگیران ایجاد می‌کند که تا مدت‌ها هیجان‌ساز و مقاوم در مقابل فراموشی است. بنابراین چه گفته شد، استادان با بهره‌گیری از نقاط مختلف مغز و حافظه و با تکیه بر عوامل فیزیکی و محیطی جذاب می‌توانند به یادگیری ماندگار کمک شایانی کنند. ➔

دکتر مهدی کرمانی؛
استادیار گروه علوم اجتماعی

چگونه از مخاطب بیاموزیم؟ نکاتی درباره خود-توان افزایی مدرسان جوان

بخش اول

◀ نخستین نوبتی که بعد از اتمام دوره کارشناسی ارشد بر سر کلاس درس در دانشگاه پیام نور حاضر شدم، به رسم رایج در آن زمان تعدادی از درس‌های بی‌مشتری در بین اعضای رسمی گروه آموزشی مورد نظر، نصیب من شد. برخی از آن درس‌ها را پیش از آن، خود بنده نیز نخوانده بودم؛ بنابراین منابع موجود و مصوب برای آن‌ها را تهیه کردم و باقی ماجرا ... در طول ترم هر جلسه که به پیش می‌رفتم با چالش‌های جدیدی مواجه می‌شدم. کم بودن فاصله سنی با دانشجویان موقعیتم را به عنوان معلم به خطر می‌انداخت. کمترین خطا یا انحراف در اجرای نقش معلمی به قول جامعه‌شناس معروف اروین گافمن می‌توانست به کلی تلاش‌هایم برای ایفای سازنده وظیفی که بر عهده‌ام گذاشته شده بود، به خطر بیندازد. البته این احساس مربوط به جلسات اولیه بود. به تدریج متوجه این واقعیت شدم که بسیاری از این خطاها قابل ترمیم است. فرمول طلایی برای مهارت‌یابی در عبور از نقاط بحرانی در اجرای مسئولیت‌های معلمی و اداره کلاس، کنار گذاشتن نقش دانای کل است؛ اما مشکل اینجاست که با نگاه‌های شیطنت‌آمیز دانشجویان و بر هم خوردن شوکت و جلال معلمی در پس‌علنی‌سازی ندانستن‌مان چه کنیم؟! در گریز از همین وضعیت است که گاهی معلمان دست به خطاهایی راهبردی می‌زنند. مهمترین این خطاها به قرار زیر است:

- طرح ادعاهای انحرافی و نامرتب (عوض کردن بحث!)
 - وانمود کردن به دشواری مطالب (پیچیده‌سازی بیان)
 - تحقیر و تویخ دانشجوی پرسش‌گر یا سایر دانشجویان (حذف صورت مساله)
- زمانی که بروز شخصیت دانای کل و سوسه‌انگیزی می‌شود، می‌توان توأم با تواضعی صادقانه و صمیمانه، نیاز به دانستن بیشتر در ارتباط با موضوع مورد بحث را برای همه، از جمله خود یادآور شد. در چنین شرایطی سه پیشنهاد اجرایی را می‌توان مد نظر قرار داد:
- تبدیل مورد مجهول به پرسش و تمرین عمومی جهت واریسی در سر کلاس و یا خارج از آن
 - جستجوی ماجراجویانه و مفرح مورد مجهول در سایت‌های اینترنتی
 - مأمور کردن یکی از دانشجویان به تهیه مطالب مفید در ارتباط با موضوع مورد نظر و ارائه آنها در کلاس
- باید توجه داشت که مخاطبان ما در کلاس درس دو منبع اطلاعاتی اصلی درباره ما دارند. یکی از این منابع، ذخیره اطلاعاتی بین نسلی آنها در فضای عمومی دانشگاه و به ویژه گروه آموزشی مورد نظر است. منبع دوم مجموعه رفتارها و تعاملات ما در داخل و خارج از کلاس درس با آنهاست. مورد نخست کاملاً تحت تأثیر مورد دوم قرار دارد؛ بنابراین در مدت کوتاهی از تجدیدنظرهای سازنده ما در ارتباط با نحوه اداره کلاس، می‌توان شاهد تحول در ارزیابی‌های رسمی و غیررسمی دانشجویان نسبت به خودمان باشیم. باید اجازه داد مخاطب ما را نه به عنوان فردی همه‌چیزدان بلکه به عنوان عامل محرک و انگیزاننده‌ای قدرتمند برای بیشتر دانستن تصویرسازی کند. پس از شکل‌گیری چنین تصویر و تصویری، دیگر نیازی به نگرانی از مواجه‌شدن با موارد مجهول در حین پیشبرد درس نخواهد بود. هر برخوردی با یک مورد ناشناخته فرصتی جدید برای تعامل بیشتر با دانشجویان و گشودن دریچه‌های تازه در مسیر یادگیری مشترک استاد و دانشجو خواهد بود. ➔

تشکیل کارگروه پایش و ارزیابی رشته‌ها

به منظور بهبود و ارتقاء سطح آموزش دانشگاه، مبتنی بر دانش روز و نیازهای جامعه از ابتدای سال تحصیلی جاری، کارگروه ویژه‌ای درمدرییت برنامه‌ریزی و توسعه آموزش (بتا) با حضور اعضای هیأت علمی صاحب‌نظر تشکیل گردید. این کارگروه در جلسات مستمر ابتدا مدل مفهومی ارزیابی رشته‌ها را در قالب شاخص‌های دانشگاهی، ملی و بین‌المللی، تهیه و سپس آئین‌نامه و دستورالعمل مربوط به «پایش، ارزیابی و توسعه آموزش» را تدوین نمود. این کارگروه ضمن بررسی درخواست‌های ایجاد رشته‌گرایش‌های جدید، بازنگری رشته‌گرایش‌های موجود را در دستور کار خود دارد.

تخصیص آموزه (اعتبار آموزشی) به اعضای هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

بر اساس شیوه‌نامه «ارزیابی و حمایت از فعالیت‌های آموزشی (أحفا) اعضای هیأت علمی»، طرح آموزه (اعتبار آموزشی)، در هیأت رئیسه دانشگاه فردوسی مشهد مصوب و اعتبار مربوطه تخصیص یافته است. استفاده از این اعتبار از نیم‌سال دوم ۱۳۹۷-۱۳۹۸ قابل اجراست و معادل ریالی آن در موارد زیر قابل پرداخت می‌باشد:

- خرید کالاهای کمک آموزشی
- پرداخت هزینه دستیار آموزشی
- پرداخت هزینه شرکت در کارگاه‌های آموزشی
- پرداخت هزینه شرکت در کمیته‌های وزارت علوم، سازمان سنجش آموزش کشور و دیگر وزارتخانه‌های مرتبط
- پرداخت هزینه بازدیدهای علمی دانشجویی
- حمایت از طرح‌های آموزشی دانشگاهی
- پرداخت هزینه دعوت از متخصصین میهمان داخلی در کلاس

معرفی مرکز آموزش، یادگیری و سنجش (آیس)

مرکز آیس به‌عنوان زیرمجموعه حوزه معاونت آموزشی دانشگاه، متولی توسعه و بهبود کیفیت فعالیت‌های آموزشی از طریق برنامه‌ریزی، ارزشیابی، سازمان‌دهی و پژوهش می‌باشد. به عبارتی مرکز متولی آموزش اعضای هیئت‌علمی، ارتقای کیفیت آموزش از طریق هدایت و نظارت پروژه‌های پژوهش در آموزش، سیاست‌گذاری و اعتبارسنجی آزمون‌های زبان، مشاوره و هدایت تحصیلی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه است. مهمترین وظایف این مرکز عبارتند از:

- ۱) توانمندسازی و ارتقای شایستگی‌های آموزشی اعضای هیأت علمی
- ۲) حمایت از اعضای هیأت علمی در تدوین برنامه توسعه شخصی
- ۳) کمک به واحدهای آموزشی دانشگاه جهت تدوین برنامه‌های بهبود کیفیت آموزشی
- ۴) مستندسازی و انتشار تجربیات آموزشی موفق اعضای هیأت علمی دانشگاه
- ۵) بررسی و تحلیل نتایج ارزشیابی کیفیت تدریس اعضای هیأت علمی
- ۶) بررسی ویژگی‌های روانسنجی و اعتباریابی آزمون‌های درسی و فراگیر دانشگاه
- ۷) تدوین برنامه‌های سالانه ارتقای شایستگی‌های حرفه‌ای اعضای هیأت علمی
- ۸) تدوین و تهیه دستورالعمل‌ها و فرآیندهای ارزشیابی زیر نظام‌های آموزشی دانشگاه
- ۹) پیشنهاد و یا انجام طرح‌های تحقیقاتی مرتبط در حوزه بهبود کیفیت آموزش دانشگاه
- ۱۰) تهیه و تدوین مواد و محتوای آموزشی در راستای ارتقای اثربخشی تدریس
- ۱۱) انتشار نتایج یافته‌های پژوهشی آموزشی در نشریات معتبر
- ۱۲) برگزاری کارگاه‌های آموزشی دوره‌ای یا موردی برای اعضای هیأت علمی و مدرسان
- ۱۳) ارائه مشاوره تخصصی در زمینه بهبود کیفیت آموزش

برگزاری کارگاه ارتقای شایستگی‌های تدریس اساتید پیمانی

به‌منظور برخورداری از منابع انسانی کارآمد و ارتقای مهارت‌ها و توانمندی افراد در امر تدریس و آموزشگری مرکز آموزش، یادگیری و سنجش (آیس) دانشگاه بر اساس بسته آموزشی پیش بینی شده در طرح احفا اولین دوره از مجموعه دوره‌های ۸۰ ساعته ارتقای شایستگی‌های تدریس اعضای هیئت علمی پیمانی را در سالن شورای سازمان مرکزی دانشگاه با عنوان زیر برگزار نمود:

آشنایی با سیاست‌ها و انتظارات دانشگاه،

طراحی آموزشی

سنجش و ارزشیابی آموزشی (۱)

روش‌ها و فنون تدریس (۱ و ۲)

برگزاری دوره آموزشی طرح بانک اطلاعاتی مراقبان آزمون (باما) مخاطبان این دوره، مراقبان، رابطان، سرپرستان سالن و عوامل مخزن بوده‌اند. در مجموع حدود ۳۸۰ نفر از متقاضیان با مباحث «روایی و پایایی آزمون»، «حفاظت و مراقبت از آزمون» و «وظایف عوامل اجرایی آزمون» آشنا شدند.

دانشگاه فردوسی مشهد با کسب ۵ مدال طلا، بیشترین دارنده مدال طلا در بین دانشگاه‌های کشور در بیست و سومین المپیاد دانشجویی کشور بود. مراسم تقدیر از برگزیدگان بیست و سومین المپیاد دانشجویی کشور با حضور دکتر غلامی وزیر علوم، تحقیقات و فناوری، رئیس سازمان سنجش آموزش کشور و دکتر رضا پیشقدم، معاون آموزشی دانشگاه فردوسی مشهد به عنوان نماینده این دانشگاه عصر روز دوشنبه ۲۶ آذرماه ۱۳۹۷ در تالار جابرین حیان دانشگاه تربیت مدرس تهران برگزار شد.

**افتخار آفرینی
دانشجویان
دانشگاه فردوسی
مشهد در بیست و
سومین المپیاد
دانشجویی کشور**

برنامه‌های در دست اجرای مرکز آموزش الکترونیک

این مرکز در حوزه تولید محتوای الکترونیکی و با تأکید مدیران محترم آموزشی دانشگاه و نیاز دانشجویان بدو ورود به راهنمای جامع و تصویری، مرکز آموزش‌های الکترونیکی اقدام به تولید محتوای مذکور نمود. در این محتوای الکترونیکی مباحث مربوط به ثبت نام اینترنتی و حضوری، ثبت نام خارج از آزمون، انتخاب واحد، نظام وظیفه، تطبیق دروس، انصراف از تحصیل، انتقالی و مهمانی، تغییر رشته یا گرایش، شورای آموزشی و کمیسیون موارد خاص پوشش داده شده است. این محتوا هم اکنون در سایت مدیریت آموزشی دانشگاه و زیر منوی «پذیرش و ثبت نام» در دسترس می‌باشد. در حوزه سامانه فیلم‌های آموزشی دانشگاه، این مرکز از ابتدای سال ۹۷ تا کنون اقدام به بارگذاری ۲۵ درس جدید در این سامانه نموده است که برای این تعداد فیلم، ۴۳۱ جلسه درسی ویرایش و آماده‌سازی شده است. از دیگر اقدامات انجام شده در این سامانه، گسترش دسترسی و دانلود جلسات درسی برای کل دانشجویان کشور بوده است که با بازخورد خوب کاربران و بالا رفتن رتبه این سامانه در بین سامانه‌های مشابه شده است. در حوزه جلسات آنلاین، طبق روال هر ساله، هشتمین کنفرانس مجازی کامپیوتر ICCKE و پنجمین کنفرانس مجازی صنایع ICISE برگزار شد. با توجه به موفقیت این مرکز در حوزه ارتباطات آنلاین در سال ۹۷، کنفرانس حضوری و مجازی الکترونیک و کامپیوتر از دانشگاه امام سجاد (ع)، اولین کنفرانس مجازی IOT و پخش آنلاین کنفرانس معماری در کنار برگزاری حضوری آن در دانشگاه نیز انجام شد. با استقبال خوب دانشکده‌ها و گروه‌های آموزشی، تعداد دفاعیات در سال ۹۷ تا کنون به بیش از ۷۰ دفاع داخلی و ۵ دفاع خارجی رسید که نسبت به سال قبل رشد ۱۵ درصدی داشته است.

معرفی طرح بالندگی شهاب

یکی از دغدغه‌های عمده دوران دانشجویی، یافتن شغلی است که بتوان در آن به صورت موفق عمل کرد. شناخت دقیق و علمی ویژگی‌های شخصیتی که با کمک آزمون‌های استاندارد قابل سنجش است، به آنها کمک می‌کند تا فارغ از نوع رشته تحصیلی و فقط با شناخت عمیق و دقیق ویژگی‌های خود، شغلی را انتخاب کرده که در آن حداکثر موفقیت را تجربه نمایند. پاسخگویی به این آزمون‌ها به متخصصان کمک می‌کند تا دانشجویان را در این مورد راهنمایی کنند. نتایج این آزمون‌ها موجب می‌شود که هنگام شرکت در مصاحبه‌های شغلی، موفق‌تر عمل کنند. به همت گروه شناسایی و هدایت استعدادها برتر (شهاب) دانشگاه فردوسی مشهد، این طرح به صورت رایگان برای دانشجویان متقاضی اجرا خواهد شد. هدف از مجموعه آزمون‌هایی که در سایت قرار داده شده و انتظار می‌رود با دقت و صحت به آن پاسخ داده شود، سنجش دقیق و علمی ویژگی‌ها و صفات مختلف متقاضیان است. به طوری که بتوانند در مسیر شغلی خود موفق و کارآمد عمل نمایند. همچنین در آینده‌ای نزدیک، دوره‌های آموزشی با عناوین شغلی مانند مهارت‌های کاربایی، مهارت‌های رزومه‌نویسی، مهارت‌های شرکت در مصاحبه‌های شغلی و کارگاه‌هایی در همین راستا در دانشگاه اجرا می‌گردد؛ که نتایج این آزمون‌ها یکی از پیش‌نیازهای مهم شرکت در این دوره‌ها است. دانشجویانی که متقاضی تکمیل این فرم‌ها هستند می‌توانند با مراجعه به آدرس

shahab.um.ac.ir

نسبت به تکمیل این پرسشنامه‌ها در چهار نشست متوالی اقدام نمایند و پس از آن تفسیرهای ارائه شده در خصوص نتایج تست را دریافت کنند.

فعالیت های شورای برنامه ریزی درسه دانشگاه؛

به منظور تمرکززدایی، ارتقای کیفیت آموزش عالی، نهادینه ساختن مشارکت دانشگاه ها در مدیریت آموزش عالی و تسهیل فرایند تغییر برنامه های درسی از طریق مشارکت اعضای هیئت علمی دانشگاه ها، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری طی بخشنامه اجرایی (۱۴/۲/۹۴) اختیار بازنگری و اصلاح برنامه های درسی را به دانشگاه ها سطح یک و دو کشور واگذار نمود. دانشگاه فردوسی مشهد به عنوان یکی از دانشگاه های سطح یک کشور از سال ۱۳۹۴ با ساختار جدید اقدام به تدوین آیین نامه ها و دستورالعمل های مربوط به بازنگری برنامه های درسی نمود. در ادامه به تشریح فعالیت های انجام شده در اداره و شورای برنامه ریزی درسی دانشگاه در سال ۱۳۹۷ پرداخته می شود. تعداد ۱۰ قرارداد از مجموع ۱۱۲ قرارداد بازنگری برنامه درسی منعقد شده با اعضای هیئت علمی و تعداد ۲۷ برنامه درسی مصوب از مجموع ۴۶ برنامه درسی مصوب در شورای برنامه ریزی درسی دانشگاه مربوط به سال ۱۳۹۷ می باشد. همچنین از آغاز سال ۱۳۹۷ تاکنون ۳۷ جلسه شورای برنامه ریزی درسی دانشگاه به منظور بررسی مطالعات پشتیبان و برنامه های درسی بازنگری شده، بررسی گزارش های توجیهی-تفصیلی گروه های آموزشی به منظور استفاده از برنامه های درسی مصوب وزارت علوم برگزار شده است.

معنونت آموزشی دانشگاه در راستای مشارکت داوطلبانه دانشجویان و اساتید گرامی و با هدف ارتقای کیفی برنامه های هفته سرآمدی آموزش که در اردیبهشت سال ۹۸ برگزار خواهد شد؛ سازماندهی و اجرای دو مسابقه را در کانون توجه خود قرار داده است:

مسابقه «طرحی نو» با مشارکت دانشجویان و مسابقه «تجربه تدریس خلاقانه» با مشارکت اساتید. در مسابقه طرحی نو دانشجویان روش های پیشنهادی خود برای تدریس بهتر را به سمع و نظر استادان دانشگاه و مسئولین حوزه آموزش می رسانند. اگر چکیده طرح پیشنهادی مورد قبول گروه داورى مسابقه قرار گیرد، دانشجو پنج دقیقه فرصت خواهد داشت تا طرح خود را در حضور گروه داورى، استادان و دانشجویان حاضر در یک همایش بزرگ ارائه دهد. به برندگان این مسابقه جوایز ارزشمندی تقدیم خواهد شد. در مسابقه «تجربه تدریس خلاقانه» اساتید محترم می توانند چکیده تجربه تدریس خلاقانه و نوآورانه خودشان را ارسال و در مرحله بعد در یک نشست صمیمانه و با حضور همکاران و همگنان این تجربه را به اشتراک بگذارند. به منتخبین جوایزی درخور تقدیم خواهد شد.

پایش
کری از حوزه معاونت آموزشی
ویژه اعضای هیات علمی

تجربه تدریس خلاقانه

از جنابعالی دعوت می گردد
به عنوان سخنران این
همایش،
ایده های خود را برای ارائه
تجربه تدریس خلاقانه
از طریق نشانی
@CFUMAdmin
به اطلاع ما برسانید.

مسابقه دانشجویی طرحی نو

یک مسابقه جهانی و جذاب برای آشنایی و تبادل تجربه های نوین آموزشی در کشور...

فانک سیمینار و همایش علمی طرحی نو

جهت شرکت در مسابقه و دریافت فرم ثبت نام،
تقاضای خود را به نشانی
p.nozari@um.ac.ir یا @CFUMAdmin
فرستاید. شرکت در مسابقه برای کلیه دانشجویان
دانشگاه فردوسی مشهد رایگان است.

اجتماع علمی تحلیل مفهومی و نظری؛ دکتر محسن نوغانی؛ دانشیار گروه علوم اجتماعی

در ادبیات جامعه‌شناسی مفهوم اجتماع (Community) به معنای یک گروه اجتماعی است که هویت جمعی اعضای آن بر پایه آرمان‌ها، ارزش‌ها و هنجارهای مشترک شکل می‌گیرد و کنش‌های افراد معطوف به خیر جمعی، اهداف مشترک و توانمندسازی اجتماعی است. یکی از مهمترین جلوه‌های اجتماع، اجتماع علمی (Scientific community) است. در واقع، اجتماع علمی تبلور آرمان‌ها، ارزش‌ها و هنجارهای مشترک در عرصه علم و تنظیم‌کننده کنش‌های معطوف به خیر جمعی در راستای خلق، اشاعه و تراکم معرفت و دانش بشری محسوب می‌شود. نقطه ثقل اجتماع علمی، پیوندهای اجتماعی است؛ مرجعیت اجتماع علمی به سرمایه اجتماعی و دانش‌های رابطه‌ای کنشگران بر می‌گردد و نه لزوماً دانش‌های ذهنی و شناختی آنها. بدون شکل‌گیری پیوندهای اجتماعی و تعمیم روابط اجتماعی معطوف به خیر جمعی، خلق دانش صرفاً در مقیاس فردی امکان ظهور پیدا می‌کند و بدیهی است که در این صورت گوهر علم یعنی جمعی و اشتراکی بودن آن رنگ می‌بازد و شبکه علم که لازمه اشاعه و تراکم معرفت و دانش بشری است بلاموضوع می‌شود. در بین نظریه‌پردازان جامعه‌شناسی رویکردها و چارچوب‌های مفهومی متعددی برای تحلیل اجتماع علمی ارائه شده است که یکی از بدیع‌ترین و متاخرترین آنها رویکرد شبکه اجتماعی (Network-Based Approach) است. مؤلفه‌های اصلی این رویکرد عبارتست از:

واحد تحلیل «رابطه اجتماعی» است. شکل و محتوای رابطه‌ها (سرمایه اجتماعی) مهمتر از خصوصیات فردی کنشگران است. بدلیل تنوع و تعدد فرصت‌ها و روابط در بطن شبکه اجتماعی، ساختار و شاکله شبکه اجتماعی بطور دائم در حال تغییر و پویایی است و کنشگران فرصت‌های بی‌بدیلی برای نوآوری و خلاقیت در اختیار دارند. با عنایت به اهمیت پیوندها و سرمایه اجتماعی، نظریه پردازان این حوزه مفهوم پردازی و سنخ‌شناسی‌های متعددی از این دو مفهوم ارائه داده‌اند. از جمله وولکاک (Woolcock) سرمایه

اجتماعی را به سه نوع تقسیم کرده است: سرمایه اجتماعی درون گروهی (Bonding social capital)، سرمایه اجتماعی میان گروهی (Bridging social capital) و سرمایه اجتماعی پیوندی (Linking social capital). لازمه تعمیم و بسط شبکه اجتماعی و شکل‌گیری اجتماع علمی تسری و تعمیم سرمایه و پیوندهای اجتماعی به فراسوی اعضای یک گروه (سایر گروه‌های هم‌تراز و گروه‌های ناهم‌تراز و فرامحیطی) می‌باشد. این وضعیت، نمونه‌ای از تعمیم شبکه‌های علمی و تسری و تعمیم اجتماع علمی می‌باشد. علاوه بر گونه‌شناسی فوق، مارک گرانووتر (Granovetter) جامعه‌شناس معاصر با تقسیم‌بندی پیوندهای اجتماعی به دو گونه قوی (Strong ties) و ضعیف (Weak Ties) بر این نکته ظریف و هوشمندانه تأکید دارد که پیوندهای ضعیف در قیاس با پیوندهای قوی مولدترند و سهم به‌سزایی در بسط و تعمیم پیوندهای اجتماعی و گسترش سپهر اجتماعی کنشگران و شکل‌گیری اجتماع دارند. به عنوان مثال، دو یا چند محقق را در نظر بگیرید که روابط قوی و به اصطلاح فروبسته‌ای (Closure) با هم دارند (پیوند قوی)؛ در این صورت آنها تمایل کمتری به تعامل و برقراری پیوند با سایر محققان فراتر از جمع خودشان را دارند و بالعکس. در نتیجه، هر چقدر پیوندهای درون‌شبکه‌ای قوی‌تر باشد امکان تسری پیوندها به بیرون از شبکه و اتصال به سایر شبکه‌ها و طبعاً شکل‌گیری اجتماع علمی کاهش خواهد یافت. در نقطه مقابل، اگر این دو محقق از فروبستگی اجتماعی خارج شوند و پیوندهای اجتماعی شان به سمت پیوندهای ضعیف میل پیدا کند امکان تعمیم و تسری و اتصال به سایر محققان و شبکه‌های هم‌جوار افزایش پیدا خواهد کرد.

براساس این تحلیل نظری، اجتماع علمی مرهون پیوندهای ضعیف و قابل تسری است و فروبستگی شبکه‌ها به معنای فروپاشی اجتماع علمی است. در کنار تحلیل گرانووتر، ریچارد برت نیز مفهوم شکاف ساختاری (Structural holes) را برای تحلیل شکاف یا گسست ساختاری فقدان ارتباط میان دو نفر در دو شبکه اجتماعی مجزا مطرح می‌کند. در واقع، شکاف ساختاری فرصتی است برای گردش اطلاعات در بین افرادی که در دو شبکه اجتماعی مجزا که دو جایگاه یا موقعیت متفاوت از هم دارند. به این معنا، شکاف ساختاری بر منابع اطلاعاتی غیرزائد (Non-redundant) و متمرکز تأکید دارد و نه منابعی که هم‌پوشی دارند و حاوی داده جدیدی نیستند؛ مثلاً در دو گروه آموزشی جامعه‌شناسی یک نفر جامعه‌شناس است و متخصص جامعه‌شناسی

آموزش و پرورش و در گروه علوم تربیتی هم یک نفر متخصص تربیت اجتماعی. هر دو گروه می‌توانند بدلیل پیوندهای قوی درون گروهی یک اجتماع فروبسته محسوب شوند و ارتباط چندانی بین این دو گروه و طبعاً این دو کنشگر وجود نداشته باشد. اگر بر پایه نیازهای علمی و بسط پیوندهای اجتماعی، این دو نفر (که دانش و اطلاعات متفاوت اما مکمل دارند و به اصطلاح موقعیت ساختاری هم ارز ندارند) با هم پیوند برقرار کنند، امکان اتصال این دو کنشگر و به تبع آن اتصال دو گروه و بسط شبکه اجتماعی و تعمیم مرزهای اجتماع علمی افزایش خواهد یافت. براساس نظریه شکاف ساختاری، پیوندهایی که زائد محسوب می‌شوند و منجر به تولید و اشاعه اطلاعات بدیع و نو نمی‌گردند عبارتند از:

پیوندهای قوی با دیگران
پیوندهای هم ارز (Equivalent) یعنی پیوند میان آنهایی که موقعیت ساختاری مشابهی دارند. حال بر پایه تحلیل‌های فوق‌الذکر، لازمه اجتماع علمی از یک سو توازن و تعادل پیوندهای درون و بیرون گروهی و پیوندی و از سوی دیگر بسط و گسترش پیوندهای ضعیف و غیر هم ارز در درون و بیرون محیط‌های دانشگاهی می‌باشد. تعادل و توازن عرصه آموزش و پژوهش و توسعه علمی متوازن و پایدار در وهله اول مرهون شکل‌گیری و قوام اجتماع علمی است و این مهم از گذر توجه به مؤلفه‌های بنیادین این اجتماع میسر خواهد شد. مؤلفه‌هایی همچون خرد جمعی، خیر جمعی، توانمندسازی اجتماعی، عام‌گرایی و تشریک مساعی که همگی معطوف به آرمان‌ها و ارزش‌های اصیل و پابرجای علم و معرفت بشری است.

منابع

- Burt, R. S. (2004). Structural holes and good ideas. *American journal of sociology*, 110(2), 349-399.
- Granovetter, M. S. (1973). The Strength of Weak Ties. *The American Journal of Sociology*, 78 (6): 1360-1380.
- Woolcock, M. (2001). The place of social capital in understanding social and economic outcomes. *Canadian journal of policy research*, 2(1), 11-17.

فصل‌نامه خبری ترویجی معاونت آموزشی دانشگاه فردوسی مشهد

سردبیر: دکتر رضا پیش‌قدم

مشاور سردبیر: دکتر محسن نوغانی

صفحه‌آرایی: دکتر حمید مسعودی

آدرس: دانشگاه فردوسی مشهد، مرکز آموزش، یادگیری و سنجش (آیس).

تلفن: ۰۵۱ - ۳۸۸۰۴۲۲۰

آدرس سایت: vpap.um.ac.ir

❖ دانشگاهیان گرمی می‌توانند مطالب تحلیلی خود را جهت درج در فصلنامه به مرکز آیس ارسال نمایند.

